

מטרות החינוך וההוראה של החברה הערבית פלסטינית בישראל

מבוא

משעה שהפלסטינים והפלסטיניות נעשו ערים לעובדה שהם משקיפים בצוותא על יותר מים אחד באותה ארץ, הם שאפו לחיות בחירות ובכבוד במולדת אחת, ובמסגרת זהות לאומית כוללת ומשותפת. כשאר אומות העולם, הם ביססו את בנייתה של פלסטין בעיר ובכפר, יצרו את ההיסטוריה שלהם מתוך הצלחותיהם וכישלונותיהם, והורישו לבניהם ולבנותיהם את הישגיהם התרבותיים, את שפתם הערבית, את משאביהם החומריים ואת ניסיונם המעשי, הרעיוני והרוחני.

אז אירעה הנפבה, אשר עודנה מתרחשת. מפעלה של התנועה הציונית להקמת בית לאומי ליהודים בפלסטין – באמצעות פעולות אלימות וגזעניות של הפחדה, עקירה, הרס, גזל וטיהור אתני – המיט חורבן על העם הפלסטיני. תהליך זה הביא להתהוותן של חוויות ושל זהויות פלסטיניות חדשות ומצטלבות, הן בתפוצות והן במולדת.

כאן, במרחב הטבעי וההיסטורי שלו, עמד העם הפלסטיני שנותר בתוך מולדתו, בגבולות 1948, בפני מצב חדש. מבעליה של ארץ אבותיהם הפכו הפלסטינים למיעוט בתוך מדינה בעלת רוב יהודי, המתעקשת להתכחש לצביונם הקיבוצי ומתייחסת אליהם כאל אוסף של יחידים ועדות. מצב זה אפשר למיעוט לקבל זכויות חלקיות, אשר הותנו למעשה בהפנמת נחיתותו הלאומית והתרבותית בהיררכיה של החברה הישראלית, ובקבלת הזהות של מדינת ישראל כמדינת הבלעדית של העם היהודי באשר הוא. בצל נוסחה זו, הפלסטינים בתוך ישראל מתבקשים לקבל את יהדותה של המדינה כתולדה היסטורית, טבעית ואף מוסרית של הנפבה שפקדה אותם, וכמסגרת סופית להסדרת יחסי הכוח בין שני העמים במדינה – העם הפלסטיני והעם היהודי.

ואולם בשעה שהנפבה פגמה בהתפתחות הטבעית של הפלסטינים וערערה את יחסם לעצמם ולמרחב שלהם, היא לא הפכה אותם לקורבן כנוע המשלים עם מצבו. נהפוך

הוא; העם הפלסטיני, באשר הוא, עודנו מתמודד עם השלכות הנכבה הנמשכת ומתמשכת. עודנו נאחו באחדותו ובשיבתו, ועודנו חותר להשיב לו את זכויותיו באמצעות פרוגרמות פוליטיות שונות, שעל רובן אין אחדות דעים לא בנוגע לנקודות המוצא שלהן ולא בנוגע ליעדים של מנהיגותן. בתוך כך, המיעוט הפלסטיני בישראל מוביל ללא הפסק שלל מאבקים במטרה להשיג הן את זכויותיו הקולקטיביות כמיעוט ילידי והן את זכויות הפרט של חבריו כאזרחים שווי זכויות.

לפיכך, בהמשך למאבקים הפוליטיים הקודמים אשר חיזקו את זיקתם של הערבים הפלסטינים אזרחי מדינת ישראל אל העם הפלסטיני, אל כלל האומה הערבית, אל התרבות האסלאמית ואל החברה האנושית כולה, **המועצה הפדגוגית הערבית** מוצאת לנכון לסמן את יעדיה של מערכת החינוך בקרב המיעוט הפלסטיני בישראל.

מבחינת **המועצה הפדגוגית הערבית**, הצגת המטרות שלהן היא צעד מעשי לעבר הגשמת ייחודיותו הלאומית, התרבותית והלשונית של המיעוט הפלסטיני בישראל בתוך הסדר של זכויות קולקטיביות, ובמסגרת של אזרחות פלורליסטית, שוויונית והוגנת. המועצה הפדגוגית הערבית הינה יוזמה של החברה האזרחית, אשר פועלת מטעם ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי כדי להגשים את רצונו של הציבור הפלסטיני בישראל לממש את זכותו לחינוך במלוואה, ובכלל זה את הזכות לחינוך איכותי ונגיש אשר יכיל את הנרטיב ההיסטורי והחברתי הפלסטיני.

המטרות

נקודת המוצא של מטרות החינוך במסגרות החינוך הפורמלי והבלתי פורמלי של הפלסטינים בישראל – כקבוצה וכפרטים המשתייכים למעגלים חברתיים, פוליטיים, כלכליים ותרבותיים שונים ברמת החברה, העם, המדינה, האומה, התרבות והאנושות כולה – היא ערכים הומניים משותפים וזכויות אדם כפי שאלה מעוגנים באמנות הבינלאומיות. מטרות אלו נשענות על תפקידו של בית הספר כמנוף לפיתוח חברתי-קהילתי, למעורבות ציבורית וליוזמה כלכלית. כל זאת במסגרת מפעל חינוכי מקיף ובר-קיימא שייעודו להביא ליצירת חיי חברה מספקים, מכובדים ושלווים המבוססים על דיאלוג, הדדיות, פלורליזם וצדק חברתי. מפעל חינוכי זה תכליתו מצד אחד להיאבק באפליה מצד המדינה ובהשלכותיה המכשילות על החברה הפלסטינית בישראל, ומצד שני זהו גם מאבק נגד קיבעונם של דפוסי חשיבה והתנהגות מסוימים ונגד כמה מתחלואיה של החברה הערבית, כמו הקנאות השבטית, החמולתית, העדתית, הפוליטית או הדתית, נחיתות מעמד האישה, ההתנהגות הסביבתית הבלתי אחראית,

היחלשות הסולידריות החברתית, והשתלטותם של תרבות השוק והגיון השוק על חיי החברה.

כדי להגשים את המטרות הללו יש לפתח מערכת חינוך ותרבות ערבית-פלסטינית עצמאית. מערכת זו תזכה לתמיכת המדינה, האמורה לספק את המשאבים הנחוצים להבטחת עצמאותה הארגונית וייחודה הלשוני והלאומי. מערכת כזו – שתאפשר תנאים של דמוקרטיה, שקיפות, תכליתיות ויעילות – בכוחה להעצים הן את התלמידים והן את המורים הפלסטינים בארץ, באמצעות הזדמנות לחינוך שוויוני ואיכותי וחיזוק תפקידו של המורה כסמכות הן מבחינה מקצועית והן כמנהיג בבית הספר ובקהילה. ראוי להדגיש שהתפקיד החשוב ביותר בתהליך השינוי המיוחל מוטל על ההורים, על המורים ועל המנהיגות החינוכית הערבית. חשובה לא פחות היא מחויבותם של השלטון המקומי הערבי ושל ארגוני החברה האזרחית הערבית לשינוי זה.

מטרות החינוך לפלסטינים בישראל המפורטות להלן משלימות אפוא זו את זו:

1. להעמיק את הזהות הערבית-פלסטינית כזהות לאומית הגאה בהישגיה התרבותיים ומקיימת קשר מתמיד ואפקטיבי עם העומק הערבי, האסלאמי והאנושי שלה. זהות זו תהא מושתתת על לכידות בין בני העם הפלסטיני, על חיזוק הזיכרון והנרטיב הפלסטיניים, על היאחזות בזכויות ההיסטוריות והפוליטיות של העם הפלסטיני, ועל פלורליזם תרבותי, דתי וחברתי.
2. לספק סביבה חינוכית-לימודית בטוחה ומהנה שתוכל לסייע לפרט לגלות ולפתח את יכולותיו, כישוריו, העדפותיו ותחומי העניין שלו במטרה להכין אותו להיות אדם חופשי, משכיל, יצירתי, ביקורתי, יוצר ומעורב.
3. להנחיל ערכים הומניים ואזרחיים מוסריים ופרוגרסיביים ולפתח את מודעותו של התלמיד הפלסטיני לזכויותיו ולתחומי אחריותו הפרטיים והקיבוציים, שבכוחם לכוון חיי חברה המבוססים על חירות, צדק, פלורליזם, נתינה, יוזמה ומתן דין וחשבון.
4. להכין את התלמידים להתמודד עם המערכות המורכבות והטכנולוגיות המתקדמות של מהפכת המידע והידע, כדי להכשיר אותם לתחרות על הזדמנויות העבודה וההשכלה במציאות גלובלית ובמסגרות רב-תרבותיות ורב-תחומיות.
5. להגביר את המוביליות החברתית-כלכלית של התלמידים למען קידום ורווחתם, ובכלל זה לעודדם להשתלב בעמדות מפתח התורמות לחברה שלהם ומפרות אותה, ולעודד את הצטרפותם לשוק העבודה באופן שהולם את שאיפותיהם כאנשי מקצוע מצטיינים ובעלי יושרה.

6. להגדיל את שיעור הצטרפותם של תלמידים למוסדות להשכלה גבוהה, ולהכניס להשתלבות חברתית מוצלחת ולהצטיינות אקדמית.
7. להעצים את מעמד השפה הערבית בקרב התלמידים ולספק להם סביבה לשונית עשירה ותומכת שבכוחה לשפר את מיומנויות הקריאה, הכתיבה והדיבור בשפה הערבית על כל רבדיה, כלשון שמבטאת זהות ושייכות וכאמצעי לתקשורת יומיומית, ליצירתיות תרבותית ולמחקר.
8. להעמיק את היכרותם של התלמידים עם סביבתם הפיזית והחברתית כדי לחזק את יכולותיה של החברה להתמודד עם סוגיות של צדק חברתי. בתוך כך יש לחזק את הקשר עם הממדים הסימבוליים והחומרניים של הטבע והאדמה באמצעות חינוך לקיימות, שתפקידו להבטיח את זכויותיהם של הדור הזה ושל הדורות הבאים במשאבים הטבעיים והחברתיים של הארץ, ולשמר את הניסיון והידע המקומי שצברו הפלסטינים.
9. להנחיל לתלמידים את ערכי הדיאלוג עם האחר היהודי-הישראלי ואת החיפוש אחר אופק של חיים משותפים במולדת אחת, ללא שליטה או עליונות של אף צד. זהו חינוך לשאיפה מתמדת לחיים בביטחון, חיים של שיתוף פעולה ושוויון, המבקשים לייסד חברה אזרחית המשקפת את הכבוד ההדדי בין בני שני עמי הארץ ולכונן אזרחות מכבדת, מכילה ושוויונית.
10. להקנות לתלמידים ידע על ההיסטוריה והמורשת של עמים אחרים ודתות שונות, ולחשוף אותם להישגיהם בתחום המדע, התרבות, הרוח, האמנות והאסתטיקה תוך הדגשת תרומתם לכלל החברה האנושית.